

مؤلفه‌های مدیریت جهادی در بیانات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

اصغر افتخاری^۱، محمدعلی زرگرزاده^۲، مهدی شمشیری^۳

چکیده

هدف این تحقیق، تبیین مؤلفه‌های مدیریت جهادی، برگرفته از بیانات عالمانه مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) و ارائه به جامعه مدیریتی کشور به منظور ترویج، به‌کارگیری و اجرایی کردن رهنمودهای ایشان در جامعه اسلامی است. پس از انقلاب اسلامی، به ویژه در سال‌های دفاع مقدس، یکی از شیوه‌های مدیریت که به‌طور خاص مورد توجه مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) قرار گرفته است، «مدیریت جهادی» نام دارد. مدیریت جهادی برگرفته از تعالیم اسلامی و بهره‌گیری از انرژی و توانمندی منابع انسانی است که با تکیه بر ارزش‌ها و اعتقادات معنوی صورت می‌گیرد. مدیریت جهادی در واقع سبکی برخاسته از تفکر بومی و متناسب با مقتضیات فرهنگی و اجتماعی جمهوری اسلامی ایران است. در این پژوهش تلاش شده است، مؤلفه‌های مدیریت جهادی در بیانات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) مورد بررسی قرار گیرد. سوال تحقیق این است که مؤلفه‌های جهاد فرهنگی از منظر مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) کدامند؟ بنابراین چون در این تحقیق به این سؤال پاسخ داده خواهد شد، فرضیه نیز وجود ندارد. نوع تحقیق (کاربردی-توسعه‌ای) که با استفاده از روش کیفی و گردآوری اطلاعات با بررسی سوابق موجود و مطالعات کتابخانه‌ای انجام شده است. در پایان، ۱۸ گزاره، ۴ مؤلفه و ۳۲ زیرمؤلفه به‌شرح زیر احصاء گردید: مفهوم مدیریت جهادی با ۳ زیرمؤلفه؛ الزامات مدیریت جهادی با ۱۰ زیرمؤلفه؛ ویژگی‌های مدیریت جهادی با ۶ زیرمؤلفه؛ دستاوردهای مدیریت جهادی با ۱۳ زیرمؤلفه.

واژه‌های کلیدی: مدیریت، جهاد، مدیریت جهادی، مدیریت اسلامی، مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)

۱. دانشیار دانشگاه امام جعفر صادق (ع)

۲. دانشجوی دکتری دانشگاه عالی دفاع ملی (نویسنده مسئول)، mmaazz@chmail.ir

۳. پژوهشگر علوم سیاسی

مقدمه

جهاد یعنی گذشتن از خود برای رسیدن به تعالی و رشد؛ یعنی فداکاری و مبارزه نه اینکه انسان به دنبال منافع شخصی خودش باشد؛ یعنی ارجحیت منافع و مصالح ملی بر منافع فردی و جناحی ... از این جهت، مدیریت جهادی می‌تواند کشور را به تعالی اقتصادی و بالندگی فرهنگی و اجتماعی برساند؛ زیرا این نوع مدیریت بر اساس علم و درایت تعریف می‌شود و مدیران در مسیر آن تمام همت و قدرت خود را بر کار و همت متمرکز می‌کنند (مقام معظم رهبری در دیدار با مسئولان نظام، ۱۳۹۲/۶/۶).

بنابراین «جهاد» واژه مبارکی است که به طور مکرر در قرآن کریم به آن اشاره شده و روحیه سلحشوری و انقلابی‌گری را در وجود آدمی زنده می‌کند. در مورد فرماندهی و مدیریت کتاب‌های متعددی نگاشته شده است، ولی با بهره‌گیری از فرمایشات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) می‌خواهیم به شکلی علمی و پژوهشی به این نتیجه برسیم. مدیریت اثرگذار و ماندگار، همان مدیریت جهادی است که می‌تواند مفید و کاربردی واقع شود.

مدیریت جهادی در واقع همان مدیریت علمی است که بر اساس فرمول‌ها و قوانین مطرح در دانش مدیریت پایه‌ریزی شده است. فرق این نوع مدیریت با مدیریت صرف در این است که مبنای مدیریت جهادی، مبنایی اسلامی و ارزشی است و می‌توان گفت: مدیر مسلمان با در نظر گرفتن ابعاد دینی و ایمانی به مدیریت؛ تعریف تازه‌ای می‌بخشد و مفهوم مدیریت جهادی را به وجود می‌آورد. در مدیریت جهادی، که بر گرفته از مدیریت اسلامی است، به علم، فرهنگ و انسان و ارزش‌های انسانی توجه ویژه‌ای شده است؛ بدین ترتیب مدیریت جهادی نوعی مدیریت ارزشی و با اصالت فرهنگی و هماهنگ با مدیریت علمی است، و می‌توان گفت با استفاده از تعاریف علمی مدیریت و به کارگیری پنج وظیفه اصلی یک مدیر و ادغام آن با مفاهیم اسلامی و دینی به سبک جدیدی از مدیریت تبدیل شده است. در دیدگاه مدیریت جهادی، مدیریت غنیمت نیست، بلکه مسئولیتی سنگین است که برای موفقیت در انجام آن حتی باید از بسیاری خوشی‌ها و لذت‌ها گذشت. بنابراین برای ساختن جامعه‌ای مبتنی بر ارزش‌های الهی و بدون دخالت بیگانگان، باید مدیران لایق و با صفات مبتنی بر ارزش‌های انقلابی و جهادی داشته باشیم و با تکیه بر توانایی‌های این مدیران، بتوانیم مدیریت‌های مؤثر و جهادی در نهادهای انقلابی، به‌ویژه نیروهای مسلح، ایجاد نماییم. برای پیشرفت و ضعف‌های مدیریتی در ابعاد

مختلف اقتصادی، نظامی، فرهنگی و... که به طور ویژه مورد اشاره فرماندهی معظم کل قوا^(مدظله‌العالی) قرار گرفته، به تلاش مضاعف و مدیریت جهاد گونه در بعضی از این عرصه‌ها نیاز است. اگر مدیریت جهادی یا همان کار و تلاش مضاعف به صورت شبانه‌روزی با نیت الهی و مبتنی بر علم و درایت حاکم باشد، بسیاری از مشکلات کشور قابل حل است و کشور حرکت رو به جلوی خود را در تمامی عرصه‌های اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی، نظامی، امنیتی و ... ادامه خواهد داد.

در بیان مسئله، که در واقع دغدغه اصلی محقق است، به ذهن متبادر می‌شود که مؤلفه‌های مدیریت جهادی از منظر معظم له چگونه باید مطرح شود که مورد استفاده مدیران راهبردی در سطح کشور قرار گیرد؟

به عبارتی مدیریت جهادی، دارای چه ویژگی‌هایی است که می‌تواند موجب پویایی، تحرک، رشد، نشاط، خلاقیت و نوآوری همراه با حفظ و تقویت روزافزون ارزش‌های الهی و انسانی در جامعه گردد و بتواند به عنوان چراغ راهنمایی برای مدیران دلسوز و خدوم نظام مقدس ج.ا.ا قرار گیرد؟

اهمیت و ضرورت تحقیق

در تبیین اهمیت تحقیق، آثار مثبت و ارزشمند مدیریت جهادی، موارد زیر به نظر می‌رسد:

۱. مدیریت جهادی، روحیه، انگیزه، نشاط و تلاش مضاعف را در مجموعه ایجاد خواهد کرد.
 ۲. مدیریت جهادی نوعی میان‌بر برای مدیران است و سبب جبران کوتاهی‌های گذشته می‌شود.
 ۳. فرهنگ ایثار، دشمن‌ستیزی و مظلومی‌پاوری در ذهن کارکنان سازمان شکل خواهد گرفت.
- عدم واکاوی فرمایشات امام خامنه‌ای^(مدظله‌العالی) در مورد مدیریت جهادی، دارای زیان‌هایی به شرح زیر است:

۱. گفتمان امام خامنه‌ای^(مدظله‌العالی) در حد گفتار باقی مانده و در صحنه عمل، کاربردی نخواهد داشت.
۲. در صورت عدم تحقق مدیریت جهادی، مدیریت‌های سلیقه‌ای و غربی جایگزین آن خواهد شد.
۳. عدم به‌کارگیری مدیریت جهادی، ضمن رکود در تمامی امور، مانع از ترویج فرهنگ مقدس مدیریت جهادی و تحقق مطلوب اهداف و چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران خواهد شد.

هدف این تحقیق، شناخت مفهوم و مؤلفه‌های مدیریت جهادی و احصاء آثار و دستاوردهای راهبردی و کاربردی آن در بیانات امام خامنه‌ای^(مد ظله‌العالی) است.

سؤال اصلی: مؤلفه‌های مدیریت جهادی از منظر امام خامنه‌ای^(مد ظله‌العالی) کدامند؟

ادبیات و مبانی نظری تحقیق

کتاب‌های حوزه مدیریت، ضمن اینکه دارای نقاط مثبت و ارزشمندی نیز هستند؛ در عین حال کاستی‌ها و نواقصی نیز دارند که نمی‌توانند الگوی جامعی برای مدیریت جامعه اسلامی تلقی شوند؛ چون مهمترین وجه تمایز سبک مدیریت‌ها به نوع جهان‌بینی، هستی‌شناسی و انسان‌شناسی افراد وابسته است؛ به عبارتی تعدادی از کتاب‌های مدیریتی از بسیاری جهات با فرهنگ و محیط جوامع اسلامی شباهت ندارد و همین امر احساس ضرورت را برای محقق در بررسی مدیریت جهادی که منبعث از فرمایشات مقام معظم رهبری^(مد ظله‌العالی) است دو چندان می‌نماید، ولی در عین حال مباحث و مقوله‌های ارزشمندی نیز در زمینه مدیریت یافت می‌شود که متکی به تفکر و الگوهای دینی است و بهره‌مندی از این مطالب می‌تواند بسیار سودمند باشد.

بنابراین با بررسی‌های صورت گرفته، در سطح دانشگاه عالی دفاع ملی، دانشکده علوم و فنون فارابی، پژوهشکده مطالعات راهبردی فارابی و سایر مراکز آموزشی و مطالعاتی، پژوهش‌های زیر، مرتبط با این عنوان «مؤلفه‌های مدیریت جهادی از منظر امام خامنه‌ای^(مد ظله‌العالی)» انجام شده، ولی به دلیل تخصصی بودن موضوع مورد بحث، تاکنون به این پژوهش به طور مستقل پرداخته نشده است.

پیشینه شناسی پژوهش

به تعدادی از مقاله‌هایی که در مورد مدیریت جهادی تحقیق شده به صورت خلاصه اشاره می‌شود.

ردیف	عنوان	محقق	سال	نتایج تحقیق
۲-۱-۱	طراحی الگوی فرهنگ جهادی یکی از نهادهای انقلابی اسلامی	یدالله محمدیان و همکاران	۱۳۹۵	الگوی فرهنگ جهادی در ۴ مؤلفه معنویت محوری با (۱۰۰ امتیاز)، ورزیدگی با (۹۵ امتیاز)، مجاهدت محوری با (۸۶ امتیاز) و انطباق محوری با (۱۰۰ امتیاز) طراحی شد. یافته‌های تحقیق نشانگر آن است که مؤلفه‌های معنویت محوری و انطباق محوری دارای بالاترین درجه اهمیت بین مؤلفه‌های فرهنگ جهادی است.
۲-۱-۲	فرهنگ جهادی از اندیشه امام خمینی (رحمت الله علیه)	غلامرضا خارکوهی	۱۳۹۳	احصاء فرهنگ جهادی از منظر امام خمینی (رحمت الله علیه) این‌گونه نتیجه‌گیری می‌کند که بازگشت به فرهنگ جهادی ضرورتی انکارناپذیر است. فرهنگ جهادی در همه صحنه‌ها و عرصه‌ها به کار می‌آید. این روحیه جهادی با کار علمی و نظم تشکیلاتی هیچ منافاتی ندارد و باید در جامعه تقویت شود. باید از سیاست صحنه‌های نه شرقی و نه غربی جمهوری اسلامی ایران عبور کنید. اگر ایران را بر پایه استقلال واقعی پایه‌ریزی نکنیم، هیچ کاری نکرده‌ایم.
۲-۱-۳	آسیب شناسی و ارزیابی فرهنگ و مدیریت جهادی (دومین همایش ملی فرهنگ جهادی)	محسن الماسی	۱۳۸۶	از پیدایش فرهنگ و مدیریت جهادی در کشور ما نزدیک به سه دهه می‌گذرد؛ این شجره طیبه که در ۲۷ خرداد ماه سال ۱۳۵۸ توسط رهبر کبیر انقلاب اسلامی حضرت امام خمینی (قدس) در ایران اسلامی کاشته شد، ثمرات پر باری برای کشور داشت و مردم ایران در طول این مدت از ثمرات این شجره طیبه استفاده کرده‌اند، اما از طرفی این درخت

ردیف	عنوان	محقق	سال	نتایج تحقیق
				تنومند را آسیب‌هایی تهدید می‌کند؛ این آفات از دو بخش آفات درونی و آفات بیرونی تشکیل شده است. آفات درونی که با چشم عادی قابل رویت نیست، اما با چشم مسلح و چشم کارشناسی می‌توان آن را دید. مبارزه با این آفات درونی بسیار سخت و طاقت‌فرسا است؛ ولی آفات بیرونی قابل رویت بوده و مبارزه با آن آسان‌تر است. ارزیابی عملکرد سه دهه فرهنگ و مدیریت جهادی در کشور نشان می‌دهد، این فرهنگ و مدیریت از درون و بیرون مورد تهاجم سنگین آفات قرار گرفته است و می‌بایست برای حفظ و حراست، ابتدا آن آفات را شناسایی کرد و سپس به مقابله با آنها برخاست.
۲-۱-۴	بررسی نقش ابعاد مدیریت جهادی بر عملکرد کارکنان (با اتکا بر اندیشه‌های مقام معظم رهبری)	حامد نور بخش	۱۳۹۶	نتیجه تحقیق نشان از همبستگی بالا، بین متغیرهای مدیریت جهادی بر عملکرد و تأثیر مدیریت جهادی بر عملکرد کارکنان دارد. همچنین متغیر مدیریت جهادی در جامعه مورد بررسی در وضعیت مطلوبی قرار ندارد.
۲-۱-۵	تأثیر مدیریت جهادی بر اثربخشی سازمان در سه بعد رهبر، پیرو و زمینه	ناصر پورصادق و زهرا ذاکری قزآنی	۱۳۹۴	نتایج این تحقیق نشان داد که از میان سه بعد رهبر، پیرو و زمینه در مدیریت جهادی، ابعاد پیرو و زمینه بر اثربخشی سازمان تأثیر معناداری دارد؛ در حالی که بعد رهبر مدیریت جهادی بر اثربخشی سازمان آموزش و پرورش کشور تأثیر مثبت و معنی‌داری ندارد.
۲-۱-۶	فرهنگ سازمانی حاصل از مدیریت جهادی (مطالعه موردی جهاد سازندگی در دفاع مقدس)	قائدعلی و مشرف جوادی	۱۳۹۲	نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که فرهنگ جهادی یک نوع فرهنگ سازمانی است که در آن، کار عبادت محسوب می‌شود. عناصر این فرهنگ عبارتند از: ایمان، معنویت، آرمان‌گرایی و داشتن اهداف بلند و مقدس؛ زیر پا نهادن

ردیف	عنوان	محقق	سال	نتایج تحقیق
				فرهنگ مادی و مادی‌گرایی و در نتیجه خدمت به مردم، جوش و تحرک ذاتی، اخلاص، ایثار، تعاون و تلاش، تعهد، سادگی، پرهیز از اسراف، مشورت، مشارکت، سخت‌کوشی، حضور در مناطق محروم، جسارت، خطرپذیری و..
۲-۱-۷	نقش و جایگاه مدیریت جهادی در تحقق الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت	مهدی شمشیری	۱۳۹۵	مدیریت جهادی در واقع سبکی برخاسته از تفکر بومی و متناسب با مقتضیات فرهنگی و اجتماعی جمهوری اسلامی ایران است. که خدمت با نیت الهی، خستگی‌ناپذیری، استقامت در کار، انعطاف‌پذیری، سرعت عمل، ابتکار و خلاقیت، شجاعت، مسئولیت‌پذیری همراه با اخلاص و فروتنی باعث می‌گردد، کشور در هر شرایطی مسیر رو به جلو همراه با پیشرفت همه‌جانبه گام بردارد.
۲-۱-۸	مدیریت جهادی بر اساس اندیشه‌های مدیریتی فرماندهی معظم کل قوا (مدظله‌العالی) در کارایی ماموریت‌های محوله آجا	موسی ارحامی	۱۳۹۶	خدمت در آجا با بهره‌گیری از اندیشه‌های مقام معظم رهبری، با نیت الهی، خستگی‌ناپذیری، استقامت در کار، انعطاف‌پذیری، سرعت عمل، ابتکار و خلاقیت، شجاعت، مسئولیت‌پذیری همراه با اخلاص و فروتنی و... باعث می‌گردد، آجا در هر شرایطی در مسیر رو به جلو، همراه با پیشرفت همه‌جانبه گام بردارد؛ از آلوده‌شدن کارکنان یگان‌های نظامی آجا جلوگیری کند؛ و در راستای تامین امنیت ملی و منافع ملی کشور گام بردارد.
۲-۱-۹	جایگاه مدیریت جهادی در الگوی مطلوب فرماندهی نظامی با توجه به فرهنگ	مهدی شمشیری و بهمن دانش‌تبار	۱۳۹۶	پس از انقلاب اسلامی، بویژه در سال‌های دفاع مقدس و در حال حاضر، یکی از شیوه‌های مدیریت که به‌طور خاص مورد توجه مقام معظم رهبری قرار گرفته است «مدیریت جهادی» نام دارد. مدیریت جهادی برگرفته از تعالیم اسلامی و بهره‌گیری از انرژی و پتانسیل منابع انسانی

ردیف	عنوان	محقق	سال	نتایج تحقیق
	دفاعی			می‌باشد، که با تکیه بر ارزش‌ها و اعتقادات معنوی صورت می‌گیرد. در این شیوه مدیریت صرف نظر از تشریفات زاید، مدیران سعی می‌کنند قابلیت‌ها و توان بالقوه خود و افراد تحت نظارت خود را به سرعت در راستای تحقق اهداف تعریف شده همسو و هم راستا نمایند؛ به طوری که از حداکثر توانمندی و خلاقیت افراد، بیشترین بهره برداری را به منظور دستیابی به توسعه همه جانبه به عمل آورند.
۲-۱-۱۰	فرماندهی و مدیریت جهادی در اندیشه فرماندهی معظم کل قوا	فتح الله رشیدزاده	۱۳۹۳	این کتاب در چاپخانه ستاد آجا انتشار یافته در ارائه مدل مفهومی خود از مدیریت جهادی، چندین بُعد را در نظر گرفته که به سه بُعد اساسی پرداخته است. بعد ساختار: همه عناصر، عوامل و شرایط فیزیکی و غیرانسانی سازمان می‌باشند که با نظم، قاعده و ترکیب خاصی به هم پیوسته و چارچوب و بدنه فیزیکی سازمان را می‌سازند. این بُعد دارای مؤلفه‌هایی نظیر: انعطاف‌پذیری ساختار، تشکیلات مناسب با شرایط، برنامه-ریزی، فرآیند فرماندهی، بسیج منابع، کنترل و استخدام است. بعد رفتاری: منظور انسان و روابط انسانی در مدیریت جهادی می‌باشند که با نُرَم‌های رفتاری، ارتباطات (غیررسمی) و الگوهای خاصی به هم پیوسته و محتوای اصلی مدیریت جهادی را تشکیل می‌دهند که در واقع عوامل زنده سازمان محسوب می‌شوند. این بُعد دارای مؤلفه‌هایی نظیر رفتار دینی، روابط انسانی بین مدیریت و کارکنان، تعهد به سازمان و مدیریت، مدیران و نیروی انسانی است.

ردیف	عنوان	محقق	سال	نتایج تحقیق
				<p>بُعد زمینه: منظور تمام شرایط، عوامل محیطی و برون سازمانی می‌باشند که به سازمان محیط بوده و بر سامانه‌های اصلی سازمان اثر می‌گذارند. این بُعد به عنوان مهمترین و اصلی‌ترین بعد، تولد، رشد و بقاء ابعاد دیگر مدیریت جهادی را در برمی‌گیرد و به‌طور کلی مدیریت جهادی بدان وابسته است. این بُعد دارای مؤلفه‌هایی نظیر: جو سازمان، محیط ارتباطات و روابط در سازمان و فرهنگ سازمانی است.</p> <p>ارتباط بین عوامل ساختاری- رفتاری- زمینه‌ای به نحوی است که هر پدیده یا رویداد سازمانی را در برمی‌گیرد. نوع روابط موجود بین این سه بعد از نوع لازم و ملزومی بوده و به مثابه سه شاخه روئیده از تنه واحد، عامل حیات و اعتبار سازمان می‌باشند. این ابعاد بدون وقفه و به شکل سیستمی با هم در تعامل، هماهنگی و هم‌افزایی قرار دارند. تمایز و تفکیک این سه بعد سازمانی فقط جنبه نظری داشته و به منظور سنجش و شناخت مفاهیم و پدیده‌های سازمانی است.</p> <p>براین اساس مدیریت جهادی دارای اصولی محوری و بنیادی است که در صدر همه، تاکید تام بر معنویت و ارزش‌های اخلاقی- اسلامی و انسانی است.</p>

جمع‌بندی پیشنهادها

از منظر امام خمینی (رحمت الله علیه) در مورد فرهنگ جهادی، این‌گونه نتیجه‌گیری می‌شود که بازگشت به فرهنگ جهادی ضرورتی انکارناپذیر است. فرهنگ جهادی در همه صحنه‌ها و عرصه‌ها بکار می‌آید. این روحیه جهادی با کار علمی و نظم تشکیلاتی هیچ منافاتی ندارد و باید

در جامعه تقویت شود. باید از سیاست صحنه‌های نه شرقی و نه غربی جمهوری اسلامی ایران عبور کنید. اگر ایران را بر پایه استقلال واقعی پایه‌ریزی نکنیم، هیچ کاری نکرده‌ایم. از نظر دیگر محققان، فرهنگ جهادی نوعی فرهنگ سازمانی است که در آن، کار عبادت محسوب می‌شود. عناصر این فرهنگ عبارتند از: ایمان، معنویت، آرمان‌گرایی و داشتن اهداف بلند و مقدس؛ زیر پا نهادن فرهنگ مادی و مادی‌گرایی و در نتیجه خدمت به مردم، جوش و تحرک ذاتی، اخلاص، ایثار، تعاون و تلاش، تعهد، سادگی، پرهیز از اسراف، مشورت، مشارکت، سخت‌کوشی، حضور در مناطق محروم، جسارت، خطرپذیری و... است. مؤلفه‌های معنویت محوری و انطباق محوری دارای بالاترین درجه اهمیت بین مؤلفه‌های فرهنگ جهادی است. ارزیابی عملکرد سه دهه فرهنگ و مدیریت جهادی در کشور نشان می‌دهد، این فرهنگ و مدیریت از درون و بیرون مورد تهاجم سنگین آفات دشمن قرار گرفته است، و می‌بایست برای حفظ و حراست از آن آفات را شناسایی کرد و سپس به مقابله با آنها برخاست. برای مدیریت جهادی، به سه بُعد اساسی پرداخته است. بعد ساختاری، بعد رفتاری و بعد زمینه‌ای. ارتباط بین عوامل ساختاری، رفتاری و زمینه‌ای به نحوی است که هر پدیده یا رویداد سازمانی را در بر می‌گیرد. بر این اساس، مدیریت جهادی دارای اصولی محوری و بنیادی است که در صدر همه، بر معنویت و ارزش‌های اخلاقی-اسلامی و انسانی تاکید شده است.

تعاریف مدیریت جهادی

پیش از تعریف و تشریح مدیریت جهادی، به آیاتی کوتاه از قرآن کریم در زمینه مدیریت اسلامی اشاره می‌شود.

آیات و روایت در حوزه مدیریت

عدم سکوت در برابر ظلم: «أَذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتِلُونَ بِأَنَّهُمْ ظَلِمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ» (حج، ۳۹)

به کسانی که جنگ (از طرف دشمنان بر آنها) تحمیل شده بود اجازه جهاد داده شد. (تا از این پس سکوت نکنند)؛ چرا که آنها (به اندازه کافی) مورد ستم قرار گرفته‌اند و خدا قدرت بر یاری کردن آنها را دارد.

صلابت: «و منهم من يلمزك في الصدقات...» (توبه، ۵۸)

از جمله حالات منافقان این است که هرگاه تو ای رسول خدا^(ص) مشغول تقسیم غنائم هستی،

بعضی از منافقان در تقسیم صدقات به تو عیب می‌گیرند.

مدیران اسلامی نباید تحت تأثیر عیب‌جویی‌های منافقان و معاندان قرار گیرند؛ بلکه اگر روش درستی در پیش گرفته‌اند از هیچ چیز واهمه نداشته باشند.

سعه‌صدر: «و منهم الذین یوذون النبی و یقولون هو اذن...» (توبه، ۶۱)

برخی از منافقان، پیامبر را آزار می‌دادند و می‌گفتند: او به حرف هر کس گوش می‌دهد. از صفات یک مدیر آگاه، سعه صدر و گوش دادن به حرف همه گروه‌ها است.

ضرورت وجود مدیر

در منابع دینی برای اهمیت مدیریت جهادی و مدیران شایسته، مطالب بسیاری می‌توان یافت؛ از جمله اینکه مدیریت، ضرورتی اجتناب‌ناپذیر برای هر سازمان و اجتماع است؛ چرا که در نبود آن، رشته کارها از هم می‌گسلد و از اساس هدفی مشخص نمی‌گردد تا میزان دستیابی به آن ارزیابی شود؛ از این رو امیرمؤمنان علی^(ع) در روایتی ضرورت مدیریت در سطح کلان جامعه را چنین بیان می‌فرماید: «لَا بَدَّ لِلنَّاسِ مِنْ أَمِيرٍ بَرٍّ أَوْ فَاجِرٍ»؛ چاره‌ای نیست برای مردم که امیر [مدیر] داشته باشند؛ خواه نیکوکار باشد، خواه تبه‌کار (نهج‌البلاغه، خطبه ۴). در این کلام بر ضرورت وجود مدیر، صرف‌نظر از صلاحیت یا عدم صلاحیت او (فرد نیک‌کردار یا ناصالح) تأکید شده است؛ چرا که وجود مدیر ناشایست از نبودن مدیر در سازمان یا جامعه بهتر است؛ زیرا در غیر این صورت هرج‌ومرج سازمانی رخ می‌دهد؛ منابع به هدر می‌رود؛ نظم و انضباط از بین می‌رود و شیرازه امور از هم می‌پاشد. پیامدهای ناشی از تعیین نکردن مدیر در سازمان یا جامعه به مراتب سنگین‌تر از وجود مدیران ناشایست است؛ اما در سطح خرد و کوچک نیز پیامبر اکرم^(ص) ضرورت مدیریت را چنین بیان می‌کند: «إِذَا كَانَ ثَلَاثَةٌ فِي سَفَرٍ فَلْيُؤَمِّرُوا أَحَدَهُمْ»؛ هنگامی که سه نفر در سفر بودند باید از یک نفرشان فرمان ببرند (صالحی، ۱۳۹۴: ۱۴).

شهید مطهری درباره مدیریت می‌گوید: «مدیریت انسان‌ها عبارت است از، فن بهتر بسیج کردن و بهتر سامان دادن و بهتر کنترل کردن نیروی انسانی و به کار بردن آنها» (موحدی، ۱۳۸۶: ۱۷).

مدیریت جهادی بر اساس نظریه‌پردازی و تولید علم دانشمندان مسلمان شکل می‌گیرد. این نظریه‌پردازی و تولید علم با تکیه بر مبانی اسلامی و مفروضات بنیادین آن، با روش‌های گوناگون، اعم از تعبّدی و تعقلی، به‌منظور ایجاد یا بهبود رفتارها، روش‌ها، فنون، ابزار، ساختارها و الگوها برای

رفع مشکلات و تأمین نیازهای مادی و معنوی و رشد و اعتلای جامعه اسلامی انجام می‌شود.

در مورد چستی مدیریت جهادی تعاریف بی‌شماری بیان شده است. برخی به تعریف حداقلی از مدیریت جهادی بسنده کرده‌اند، و گفته‌اند: مدیریت جهادی یعنی به‌کارگیری اصول و مفاهیم علم مدیریت، به‌گونه‌ای که با مبانی و ارزش‌های اسلامی منافاتی نداشته باشد. «منظور از مدیریت اسلامی این تعریف حداقلی نیست؛ بلکه منظور، خلق دانشی جدید درباره اداره سازمان و حکومت است که بر هستی‌شناسی، انسان‌شناسی و معرفت‌شناسی اسلامی مبتنی باشد.» (خارکوهی، ۱۳۸۷: ۲۵).

ضرورت اطاعت از مدیر لایق

حضرت رسول اکرم (ص) فرمود، خداوند می‌فرماید: «اگر کسی از خلقم که مرا می‌شناسد نافرمانیم کند، از خلقم کسی را بر او مسلط می‌کنم که مرا نمی‌شناسد» (حرعاملی، ۱۳۹۳: ۱۷۵).

مدیریت جهادی از سه زاویه

۱) چستی: از این زاویه دو معنا برای مدیریت جهادی می‌توان بررسی کرد:

تعریف حداقلی: در این تعریف، معادل مفاهیم مدیریتی که در مدیریت غربی وجود دارد، در مبانی اسلامی یافت می‌شود (اشتراک لفظی). در واقع مفاهیمی را می‌پذیریم که با اصول دینی ما منافات نداشته باشد.

تعریف حداکثری: در این تعریف، اسلام به مثابه یک (چارچوب) پارادایم^۱ است.

۲) چرایی: به دلیل اینکه کشور ما پس از انقلاب، فرهنگ و ارزش‌های مبتنی بر اسلام تربیت یافت، باید مدیریتی مبتنی بر ارزش‌های اسلامی را مدنظر قرارداد.

۳) چگونگی: علت اینکه مدیریت جهادی در کشور اجرا نمی‌شود، به چگونگی اجرای آن برمی‌گردد.

مدیریت جهادی مقوله‌ای مکتبی است نه علمی، وظیفه مکتب نیز ارائه راه‌حلهایی است که با مفهوم عدالت‌خواهی سازگار باشد. مسیر مطالعاتی برای بحث مکتبی درباره مدیریت جهادی، اکتشافی است و باید از روبنا به زیربنا باشد. باید با روش مطالعه علمی که از زیربنا به

روبنا و سیری تکوینی است، متفاوت باشد. «مدیریت از دیدگاه اسلامی، هنر هماهنگ کردن روابط اسلامی است؛ افزون بر فراهم کردن زمینه‌های رشد و خلاقیت استعدادها و به کار گرفتن درست و مشروع نیروی انسانی و مادی سازمان جهت پیشرفت جامعه» (مرتضوی، ۱۳۹۴: ۴۵).

در مدیریت جهادی، نخست محور رابطه با الله و حرکت به‌سوی او همراه با قادر مطلق دانستن وی و شهادت به یگانگی او؛ یعنی فقط یاری خواستن از او منظور است. «مدیریت در اسلام» بدون در نظر گرفتن اعتقاد به معاد یا دنیای دیگر ناقص است. در واقع مدیریت در اسلام، جدا از دنیای دیگر همان مدیریت غربی است. «هنگامی که از مدیریت در اسلام صحبت می‌شود، نخست منظور اداره امور و بهره‌برداری درست از نعمت‌های الهی بر اساس اعتقاد به جهان‌بینی توحیدی است؛ یعنی کلیه اعمال و رفتار انسان‌ها یا مدیران باید بر مبنای جهان‌بینی توحیدی باشد. فلسفه توحیدی ایجاب می‌کند که اعمال مدیر، افزون بر انطباق با جهان‌بینی توحیدی، با اصول و اهداف جامعه اسلامی مطابق باشد» (محمود زاده، ۱۳۸۸: ۳۵). یا اینکه مدیریت جهادی عبارت است از، علم و هنر فرآیند استفاده کارآمد و اثربخش از منابع انسانی و مادی از طریق برنامه‌ریزی، سازمان‌دهی، هدایت و کنترل، در محیطی پویا، و در جهت تحقق اهداف سازمانی با جامعه در چارچوب احکام اسلام و تقرب الی‌الله؛ به عبارت دیگر، «مدیریت جهادی شیوه‌ای است که با استفاده از قوانین و اجرای عدالت بتواند زمینه رشد انسان را جهت رسیدن به کمال مطلق و قرب الی‌الله فراهم کند. این قوانین باید بر مبنای کتاب خداوند، سیره معصومین (علیهم‌السلام) و انبیاء و اولیای خداوند و علوم و فنون و تجربه‌های بشری منطبق با فطرت پاک انسان باشد» (صالحی، ۱۳۹۴: ۱۸).

بنابراین مدیریت جهادی یا انواع مدیریت‌های الهی، در حکومت پیامبران آسمانی، بر ضرورت‌های زندگی اجتماعی انسان و بر واقعیت‌های حاکم بر جوامع انسانی تکیه دارد. این مدیریت‌ها بر اساس حق و واقعیت سامان می‌گیرد و نوع و شکل آن‌ها را وحی و اخلاق مدیران را آفریدگار نظام هستی مشخص می‌فرماید.

اسلام در به‌کارگیری منابع مادی در فضای سازمان، اجازه اسراف و تبذیر و استفاده شخصی از اموال عمومی و صرف بودجه غیرمعمول برای تزیین اتاق مدیران را مجاز نمی‌داند، و مانع استفاده ابزاری مدیریت از انسان‌ها برای دستیابی به اهداف نامشروع می‌شود؛ به عبارت دیگر، اهداف ضد ارزشی در مدیریت جهادی جایگاهی ندارند.

در تعبیری دقیق تر می توان مدیریت جهادی را چنین تعریف کرد: «مجموعه‌ای نظام‌مند از باورها، ارزش‌ها و رفتارهای اسلامی که چگونگی به کارگیری نیروهای انسانی و منابع مادی را در دستیابی به اهداف سازمانی مشخص می‌سازد. این نظام از کتاب، سنت پیامبر (صلی‌الله‌علیه‌وآله) و امامان معصوم (علیهم‌السلام) و عقل استنباط می‌شود.

مدیریت جهادی با خودکامگی، خودمحوری، سلطه‌گری مخالف است. در نگاه یک مدیر مسلمان، انسان شایسته تکریم و تعظیم است. کرامت انسان به‌عنوان اشرف مخلوقات و عزیزترین موجودها ایجاب می‌کند که افکار، اندیشه‌ها، آرمان‌ها، عقاید و نظرهای همه انسان‌ها از هر نوع رنگ و نژاد با هر عقیده و سلیقه مورداحترام قرار گیرد؛ چراکه خداوند در آیه ۷۰ سوره بنی‌اسرائیل می‌فرماید: «لقد کرما بنی‌آدم»؛ فرزندان آدم را بسیار گرامی داشتیم.

از آنجایی که خداوند در آیه ۵۸ سوره نساء می‌فرماید: «فرمان خود را بر آن داشته است که امانت را به اهلش بسپارد». سیره پیامبران الهی بر آن بود که مسئولیت‌ها را به اهلش بسپارند. یکی از وظایف اصلی مسئولان، شناخت افرادی است که توانایی انجام مأموریت‌های محوله را داشته باشند (اهلش باشند). نظر به اینکه پیامبر اکرم (ص) شخصاً مسئولیت جامعه اسلامی را عهده‌دار بود، کافی است برای مشخص شدن خصوصیات مدیران، مروری گذرا به سیره پیامبر داشته باشیم. «پیامبر (ص) در برخورد با مردم مهربان و خوش‌روی بود؛ از عیب‌جویی و درشت‌خویی دوری می‌نمود؛ در کارها با آن‌ها مشورت می‌نمود و به خداوند توکل داشت. آری پیامبر نسبت به امتش دلسوزی داشت و برای ایمان امتش حرص می‌خورد. ایشان الگوی صبر، صداقت و شجاعت بودند و در کارها پیشگام مردم حرکت می‌کردند و در کارهای حکومتی آینده‌نگر و ژرف‌اندیش بود» (ابراهیمی، ۱۳۹۴: ۲۴).

مقام معظم رهبری می‌فرماید: «مدیریت جهادی همان کار و تلاش با نیت الهی و مبتنی بر علم و درایت، در شرایط فشارهای خباثت‌آمیز قدرت‌های جهانی و در شرایط دیگر، جهت تداوم حرکت روبه‌جلوی کشور است» (امام خامنه‌ای مدظله‌العالی، ۱۳۹۳/۱۰/۹۲).

«باید مدیریت جهادی را بر دیوان‌سالاری‌های فرسوده ترجیح دهیم؛ این یکی از اولویتهای ماست؛ اصرار بر مدیریت جهادی؛ مسئولان کشور در قوه مجریه، در قوه قضائیه، در بخش‌های مختلف، مدیریت جهادی را دنبال نکنند. مدیریت جهادی به معنای بی‌انضباطی نیست؛ پرکاری، باتدبیر حرکت کردن، شب و روز نشناختن و دنبال کار را گرفتن، این معنای مدیریت

جهادی است» (امام خامنه‌ای، ۹۶/۱۱/۲۹). با توجه به اهمیت مدیریت جهادی، معظم له سال ۱۳۹۳ را سال «اقتصاد و فرهنگ با عزم ملی و مدیریت جهادی» نام‌گذاری کردند.

«مدیریت جهادی را می‌توان فرایند کار و تلاش با نیت الهی و مبتنی بر علم و درایت، در به‌کارگیری مؤثر و کارآمد منابع مادی و انسانی جهت مبارزه با دشمن و رفع موانع حرکت به جلو در تمامی عرصه‌های فرهنگی، اجتماعی، علمی، اقتصادی، سیاسی با هدف‌گذاری، برنامه‌ریزی، سازمان‌دهی، هدایت و کنترل جهت نیل به اهداف، بر اساس فرهنگ جهادی اسلام تعریف نمود» (رشیدزاده، ۱۳۹۳: ۲۲۴).

تفاوت مدیریت جهادی و مدیریت غربی

در رویکرد غربی، یک روش بهترین برای رفتار مدیران وجود ندارد، بلکه موقعیت‌ها و مقتضیات گوناگون، بهترین روش مدیریت را مشخص می‌کنند. همچنین در کتاب‌های رفتار سازمانی، سخنان گوناگونی از انسان‌گرایی و ساخت‌گرایی یا وظیفه‌مداری و رابطه، سبک‌های آمرانه یا دموکراتیک وجود دارد. برخی کارمداری و بعضی کارمندمداری و برخی حد وسط این دو را بهترین معرفی می‌کنند. درنهایت مدیران به‌سختی می‌توانند برای دردهای مدیریت خود دارویی کارساز بیابند. اما در **مدیریت جهادی** به کار بستن این سفارش امیرالمؤمنین^(ع) توصیه شده است که پیش از هر چیز از روش محبت‌آمیز استفاده شود و در صورت موفقیت نیافتن، شدت عمل به کار رود. در این سبک، اهداف سازمان فدای روش‌های مدیریتی نمی‌شود؛ بلکه هدف سازمانی رعایت می‌شود. اما در رفاقت، دوستی، محبت و انسان‌گرایی به معنای واقعی رابطه مداری هم وجود دارد و آزادی انسان‌ها و حقوق کارمندان در حد معقول رعایت می‌شود؛ درعین حال کار و اهداف سازمان و وظایف و مسئولیت‌های فردی و گروهی هم با دقت دنبال و با متخلفان و سوءاستفاده‌کنندگان برخورد می‌شود (جاجرمی‌زاده، ۱۳۸۸: ۲۵).

از دیگر وجود تمایز مدیریت جهادی با دیگر مدیریت‌ها در مکاتب شرق و غرب این است که مدیریت جهادی در جامعه اسلامی بر دو اصل «تعالی» و «تولید» استوار است. تعالی انسان‌ها و تولید کالا. این کالا تا هنگامی ارزش دارد که در خدمت «تعالی» انسان‌ها باشد، در غیراین صورت هرگاه که به‌منظور سازندگی مادی و معنوی برای انسان‌های مشغول در سازمان یا خارج از آن از صراط مستقیم اسلامی خارج شد، باید از بین برود؛ اما در مکاتب شرق و غرب، «مدیریت» تنها تولید است نه افزایش اعتقادها برای تعالی انسان‌ها؛ بنابراین در این نظام مدیریت فقط تولید، که در

خدمت سود و افزایش درآمد صاحبان سهام باشد، پذیرفته است (همان: ۳۰).

شاخص‌های مدیریت جهادی

عشق، ایمان و کار برای خدا

نظام ارزشی اسلام به انسان می‌آموزد که رفتارهای خود را به‌گونه‌ای سامان دهد که بر اثر انجام آن‌ها، آدمی به خداوند متعال نزدیک شود و کمالات معنوی و ارزش‌های والای الهی به دست آورد. انجام کارها در عرصه مدیریت نیز مشمول همین قاعده خواهد بود. از این‌رو «مدیر جهادی» مردم را بنده و مخلوق خداوند می‌داند و خدمت به آن‌ها را عبادت می‌شمرد. در ضمن مدیری که دارای تفکر جهادی است، تمام هم و غم خویش را «رضایت الهی» می‌داند و به دنبال مطرح کردن خویش و کسب شهرت و مقام نیست. فرد جهادگر هر چه به خدا نزدیک‌تر شده و جهاد خود را ناب و خالص برای خدا انجام دهد، اکسیر جهاد او نیز ناب‌تر و کمیاب‌تر می‌شود و بالعکس (فیروزآبادی، ۱۳۹۰: ۴۷).

جدیت، خستگی‌ناپذیری و شوق به کار

«مدیریت جهادی، مدیریتی است همراه با جدیت، خستگی‌ناپذیری و شوق به کار. پرقدرد بودن به‌تنهایی اگر همراه با جدیت و شوق نباشد، ممکن است در ادامه و بر اثر برخورد با مشکلات مسیر، به سرخوردگی و ناامیدی منجر شود. «مدیر جهادی» کار را با جدیت، شوق و خستگی‌ناپذیری انجام می‌دهد، نه فقط پرقدرد و احیاناً برای اسقاط تکلیف! بهترین شاهد برای مطلبی که گفتیم، مرور حوادث سال‌های ابتدایی انقلاب اسلامی و بازخوانی آن چیزی است که بر بعضی مدیران اوایل انقلاب گذشته است» (صفایی حائری، ۱۳۷۹: ۶۵).

گام‌های بلند

برداشتن گام‌های بلند و ریسک‌پذیر بودن، یکی دیگر از مؤلفه‌های «مدیریت جهادی» است. البته بدیهی است که ضمانت موفقیت و پشتوانه هر گام بلندی، بررسی‌های علمی و داشتن برنامه صحیح است که «مدیر جهادی» از آن‌ها برخوردار است. نمونه این گام‌های بلند و ریسک‌پذیری را در «مدیریت جهادی» دولت نهم و طرح‌هایی مثل هدفمندسازی یارانه‌ها، سهمیه‌بندی بنزین و مسکن مهر دیده‌ایم و اگر احیاناً در بخش‌هایی از این طرح‌ها با مشکلاتی مواجه بوده‌ایم، ناشی از کم‌دقتی در مقدمات و طرح‌ریزی‌های اجرایی بوده است.

چالش با موانع و عبور از آنها

مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) چالش با موانع را از ویژگی‌های «مدیریت جهادی» معرفی کرده‌اند. این موانع که در بیانات معظم‌له نیز ذکر شده‌اند، می‌توانند ضعف‌های فکری و عقلانی، راحت‌طلبی، آسان‌گرایی، آسان‌پنداری، گریز از چالش‌ها، عادت‌های تاریخی (مثل ما نمی‌توانیم) و چیزهایی از این قبیل باشند که «مدیر جهادی» با توکل به خداوند متعال، با جدیت و خستگی‌ناپذیری خود از تمامی این موانع به سلامت عبور خواهد کرد (دستغیب، ۱۳۹۰: ۹۵).

شتاب همراه با تدبیر

غیر از برداشتن گام‌های بلند، داشتن شتاب مناسب نیز از ویژگی‌های «مدیر جهادی» است. چه بسیار کارهای مفیدی که به خاطر تأخیر، در زمانی به انجام رسیده‌اند که یا دیگر هیچ فایده‌ای نداشته‌اند یا بسیار کم‌فایده بوده‌اند. البته همان‌طور که در عنوان مبحث ذکر شد، این شتاب به‌هیچ‌وجه منافاتی با تدبیر ندارد و اساساً تدبیر امور ملازم با کندی نیست. در نتیجه باید گفت، تدبیر به‌موقع و شتاب در انجام کار، ضامن موفقیت «مدیر جهادی» در وظایف محوله است (فیروزآبادی، ۱۳۹۰: ۸۱).

بصیرت و عدم غفلت از وجود دشمن

بصیرت، دشمن‌شناسی و عدم غفلت از وجود دشمن، جزء مقدمات «مدیریت جهادی» به شمار می‌روند. همان‌طور که مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) تأکید کرده‌اند، «هر تلاشی را جهاد نمی‌گویند، ممکن است کسی یک کار علمی هم بکند، [اما] جهاد نباشد. جهاد آن حرکتی است که در مواجهه با یک دشمن، انجام می‌گیرد.»

لزوم داشتن بصیرت برای مدیر جهادی از آیه ۴۵ سوره مبارکه ص نیز قابل استفاده است؛ آنجا که خداوند متعال در ضمن برشمردن صفات ویژه پیامبران الهی، که مدیران جهادی نمونه بوده‌اند، می‌فرماید: «وَ اذْکُرْ عِبَادَنَا اِبْرَاهِیْمَ وَ اسْحٰقَ وَ یَعْقُوبَ اُولٰٓئِیْ اَلْبَصٰرِ»؛ یعنی از پیامبران پیشین، ابراهیم و یعقوب و اسحاق یاد کن که دارای قدرت و بصیرت بودند (همان: ۴۵).

در مقابله با دشمن باشد

یکی از شروط لازم و اساسی جهاد این است که در مقابله با دشمن باشد؛ بدیهی است که اگر غیر از این باشد، نه تنها جهاد نام ندارد و ثوابی بر آن مترتب نیست، بلکه فتنه‌انگیزی در جامعه است که خود

امری باطل است. مقام معظم رهبری در تبیین اهمیت این رکن فرمایشاتی دارند. برای نمونه ایشان فرموده‌اند: «یک شرط جهاد، این است که در مقابله با دشمن باشد» و در جای دیگری نیز فرموده‌اند: «اگر کسی علیه دوست جدّ و جهد کند این جهاد نیست بلکه فتنه و اخلال است. اگر کسی در مقابل دولت حق در مقابل صلاح و نظام حق جد و جهد و تلاش کند، این فتنه و محاربه است، جهاد نیست. حالا این جدوجهدی که انجام می‌گیرد به هر شکلی باشد چه به شکل نوشتن، گفتن، کتاب و چه به شکل شب‌نامه، شایعه‌پراکنی، نق زدن و منفی‌بافی؛ همه‌اش فتنه‌گری و اغواگری و بعضی از اشکالش محاربه است. اگر همه این‌ها در مقابل دشمن خدا و دشمن علی لسان الله و لسان رسوله و اولیائه (علیهم‌السلام) باشد، می‌شود جهاد فی سبیل الله» (دستغیب، ۱۳۹۰: ۹۸).

مبتنی بر علم

کاملاً روشن است که مدیریت جهادی نیز مانند سایر فعالیت‌ها باید در چارچوب ضوابط علمی پیش برود. این یعنی، نمی‌توان به بهانه فعالیت جهادی و بایان اینکه با توکل بر خداوند متعال کارها را پیش می‌بریم، قواعد علمی را کنار بگذاریم. در سیره ائمه اطهار (علیهم‌السلام) و همچنین در قرآن کریم نیز توجه به قواعد علمی، سنت‌ها و قوانین حاکم بر نظام هستی مشخص و مشهود است (مرتضوی، ۱۳۹۴: ۱۴).

روش‌شناسی تحقیق

قلمرو تحقیق

قلمرو زمانی تحقیق؛ شامل بیانات معظم‌له در مورد مدیریت جهادی است، که از سال ۱۳۸۴ تا پایان سال ۱۳۹۶ بیان فرموده‌اند.

نوع و روش تحقیق

نوع تحقیق

(کاربردی - توسعه‌ای)، چون مطالب برگرفته از بیانات و فرمایشات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در مورد مدیریت جهادی، برای تمامی مدیران نهادها و سازمان‌های دولتی و غیردولتی، قابل استفاده است؛ و چون در عرصه کلان و راهبردی، موجب توسعه علم مدیریت می‌شود، توسعه‌ای است.

روش تحقیق

کیفی، فرمایشات گوهریار امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در مورد مدیریت جهادی، تحلیل محتوای کیفی شده است.

جامعه آماری، روش نمونه‌گیری و جمع‌آوری داده‌ها و ابزار آن جامعه آماری

جامعه آماری شامل بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در حوزه مدیریت جهادی است که با مراجعه به سایت معظم‌له از سال ۱۳۸۴ تا پایان سال ۱۳۹۶ تعداد ۱۸ مقوله در قالب سخنرانی و بیانیه احصاء گردید.

روش نمونه‌گیری و حجم نمونه

روش کتابخانه‌ای

شامل کتاب‌های علمی و تخصصی، مقالات علمی و تخصصی، سایت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)^۱

ابزار گردآوری

عملیات فیش‌برداری است که از بیانات معظم‌له در مورد مدیریت جهادی (از سال ۱۳۸۴ تا پایان سال ۱۳۹۶) احصاء شده است.

تعیین روایی و پایایی گردآوری داده‌ها

مواردی که از بیانات معظم‌له فیش‌برداری شد، فقط مطالبی است که مرتبط با عنوان مقاله است؛ لذا از روایی لازم برخوردار است. از طرفی چون فرمایشات معظم‌له مستند و دارای منبع و مأخذ مشخصی می‌باشد، از پایایی لازم نیز برخوردار است.

اما از بیانات معظم‌له در مورد مدیریت جهادی در سایت ایشان (۱۸ مقوله از سال ۱۳۸۴ تا پایان سال ۱۳۹۶) ثبت و ضبط شده است که مشروح بیانات، توسط محقق خلاصه‌برداری و تعداد ۴ کلیدواژه (مفاهیم، الزامات، ویژگی‌ها و دستاورد مدیریت جهادی) احصاء و دسته‌بندی گردید. سپس در مورد کدگذاری‌های دسته‌بندی شده با تعداد ۵ نفر از افراد صاحب‌نظر در مدیریت جهادی، به روش دلفی مصاحبه شد که ضمن تأیید کلیدواژه‌های احصاء شده، نظرات

اصلاحی نامبردگان نیز اعمال گردید.

فرضیه تحقیق

چون در این تحقیق به جای فرضیه، به سؤال تحقیق پاسخ داده خواهد شد، (مؤلفه‌های جهاد فرهنگی از منظر مقام معظم رهبری^(مد ظله‌العالی) کدامند؟) بنابراین فرضیه وجود ندارد.

تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های تحقیق

فرمایشات حضرت امام خامنه‌ای^(مد ظله‌العالی) در مورد مدیریت جهادی تحلیل محتوای کیفی شده است؛ این تحلیل محتوا ناظر بر تعیین مؤلفه‌ها و شاخص‌ها از دیدگاه و نظریات معظم‌له در مورد مدیریت جهادی است. برای دسته‌بندی مؤلفه‌ها و شاخص‌های مدیریت جهادی، ۱۸ مقوله به‌طور کامل با عنوان مدیریت جهادی از سایت و تدابیر و فرامین امام خامنه‌ای^(مد ظله‌العالی) مطالعه و بررسی و از روش تحلیل محتوای کیفی (توصیفی - استنباطی)، چهار مؤلفه و ۳۲ زیرمؤلفه در مورد مدیریت جهادی احصاء و دسته‌بندی شد که پس از اخذ نظرات اصلاحی ۵ نفر از خبرگان، نتیجه اعتبارسنجی یافته‌های نظری به‌شرح جدول زیر ارائه می‌گردد.

جدول شماره ۱: مؤلفه‌های مدیریت جهادی

ردیف	عناوین مؤلفه‌ها	کدگذاری	میزان فراوانی و تعداد
۱	مفهوم مدیریت جهادی	مفاهیم	سه مورد
۲	الزامات مدیریت جهادی	الزامات	۱۰ مورد
۳	ویژگی‌های مدیریت جهادی	ویژگی‌ها	شش مورد
۴	نتایج (دستاوردهای) مدیریت جهادی	نتایج	۱۳ مورد

ردیف	عناوین مؤلفه‌ها	کدگذاری	میزان فراوانی و تعداد
	جمع کل		۳۲ مورد

جدول شماره ۲: دسته‌بندی مؤلفه‌های احصایی از مدیریت جهادی

ردیف	مستند (گزاره‌ها)	بسته معنایی	کدگذاری	سال
۱	*اگر مدیریت جهادی یا همان کار و تلاش با نیت الهی و مبتنی بر علم و درایت حاکم باشد، مشکلات کشور، در شرایط کنونی فشارهای خباثت آمیز قدرت‌های جهانی و در شرایط دیگر، قابل حل است و کشور حرکت روبه جلو را ادامه خواهد داد.	مبنای کار و تلاش جهادی، نیت الهی، عالمانه و مدبرانه است. با مدیریت جهادی، مشکلات کشور، در هر شرایط قابل حل و حرکت کشور روبه جلو است.	مبانی و الزامات مدیریت جهادی	۹۲/۱۰/۲۳ دیدار با اعضای شورای شهر و شهردار تهران
۲	*باید مدیریت جهادی را بر دیوان‌سالاری‌های فرسوده ترجیح بدهیم؛ اصرار بر مدیریت جهادی. مسئولین کشور در بخش‌های مختلف، مدیریت جهادی را دنبال نکنند. مدیریت جهادی به معنای بی‌انضباطی نیست؛ پُرکاری، با تدبیر حرکت کردن، شب و روز نشناختن و دنبال کار را گرفتن، این معنای مدیریت جهادی است.	مدیریت جهادی به معنای انضباط، پُرکاری، با تدبیر حرکت کردن، شب و روز نشناختن و دنبال کار را گرفتن.	مفهوم مدیریت جهادی	دیدار با مردم تبریز ۲۹/۱۱/۹۶

ردیف	مستند (گزاره‌ها)	بسته معنایی	کدگذاری	سال
۳	*عامل مهم مدیریت جهادی عبارت است از خودباوری و اعتمادبه‌نفس و اعتماد به کمک الهی.	اعتمادبه‌نفس و حسن ظن الهی	ویژگی مدیریت جهادی	۹۳/۲/۱۰
۴	*نقدی کنند نقاط ضعف و منفی را به رخ ما مسئولین بکشانند. گاهی می‌شود که مسئول، متوجه نیست چه دارد می‌گذرد در متن جامعه، اما آن جوان در متن جامعه است، او می‌فهمد؛ آن عزم ملی و مدیریت جهادی که عرض کردیم در زمینه فرهنگ، این است.	نقدپذیری نقاط ضعف و منفی	ویژگی مدیریت جهادی	۹۳/۱/۱
۵	*بی‌روحیگی، دچار شدن به کم‌کاری، دچار شدن به یأس و ناامیدی، تصور اینکه ما نمی‌توانیم، تصور اینکه تا حالا نتوانستیم؛ نخیر، همان‌طور که امام ^(ره) فرمودند ما می‌توانیم، باید عزم داشته باشیم، عزم ملی و مدیریت جهادی می‌تواند همه این‌گره‌ها را باز کند.	روحیه، پرکاری، امیدواری و اعتماد بنفسملی	الزام مدیریت جهادی	۹۳/۳/۱۴
		عزم ملی و مدیریت جهادی موجب گره-گشایی از مشکلات	نتایج مدیریت جهادی	
۶	*نامزدهای محترم (ریاست جمهوری) هم بدانند که ما جز با کار جهادی و کار انقلابی نخواهیم توانست این کشور را به سامان برسانیم. در همه بخش‌ها، کمربسته بودن مثل یک جهادگر لازم است؛ این اگر بود، کارها راه می‌افتد؛ این اگر بود، بن‌بست‌ها باز می‌شود، شکافته می‌شود؛ [یعنی] کار فراوان، پر حجم و با کیفیت و مجاهدانه و انقلابی	۱- کار جهادی و کار انقلابی مداوم، پر حجم و با کیفیت و مجاهدانه و انقلابی ۲- راه‌گشایی و گره-گشایی کارها و بن-بست‌ها و ساماندهی کشور	۱- الزامات- مدیریت جهادی ۲- نتایج- مدیریت جهادی	دیدار با کارگران ۱۰/۹/۲

ردیف	مستند (گزاره‌ها)	بسته معنایی	کدگذاری	سال
۷	*مدیریت جهادی هم در برخی از بخش‌ها بحمدالله بارز و آشکار بود. در آن بخش‌هایی که مدیریت جهادی را انسان مشاهده کرد، پیشرفت‌ها را هم در آنجا مشاهده کردیم.	مشاهده پیشرفت‌ها از نتایج مدیریت جهادی است	نتایج مدیریت جهادی	۱۳۹۴/۱/۱ پیام نوروزی

۸-	*لزوم داشتن «روحیه جهادی و تلاش مضاعف و خستگی‌ناپذیر و بدون چشمداشت» «داشتن نیت الهی برای خدمت به مردم به‌عنوان بندگان خدا و حل مشکلات آن‌ها»، و «انس با قرآن و دعا» در نظر گرفتن کارآمدی، تدین، انقلابی بودن، پرکاری و جهادی عمل کردن در انتخاب همکاران و مدیران زیرمجموعه «اگر همکاران و مدیران شما افرادی با این خصوصیات نباشند، اهداف و مقاصد به سرانجام نخواهد رسید.	«روحیه جهادی و تلاش مضاعف و خستگی‌ناپذیر و بدون چشمداشت» نیت الهی برای خدمت به مردم به‌عنوان بندگان خدا و حل مشکلات آن‌ها»، و «انس با قرآن و دعا» کارآمدی، تدین، انقلابی بودن، پرکار و جهادی عمل کردن	۱- الزامات مدیریت جهادی	دیدار با رئیس جمهور و اعضای هیئتدولت ۹۶/۶/۴
۹-	* ما هر جا یک مدیریت انقلابی فعال پُر تحرک داشتیم، کار پیش رفته است؛ هر جا مدیریت‌های ضعیف، بی‌حال، ناامید،	تحقق اهداف و مقاصد با روحیه تدین، کارآمدی و انقلابی، پرکاری و	۲- نتایج مدیریت	

<p>بیانات در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی</p> <p>۱/۱/۱ ۱۳۹۶</p>	<p>۱- الزامات مدیریت جهادی</p> <p>۲- ویژگی‌های مدیریت جهادی</p> <p>۳- نتایج مدیریت جهادی</p>	<p>جهادی</p> <p>۱- مدیریت فعال پرتحرک؛ پراگیزه و کارآمد لازم است. هر جا مدیریت‌های ضعیف، بی‌حال، ناامید و بی‌تحرک داشتیم؛ کارها یا متوقف مانده یا انحراف پیدا کرده است.</p> <p>۲- تدین، انقلابی-گری از ویژگی‌های مدیریت جهادی است.</p> <p>۳- مدیریت متدین، کارآمد و انقلابی موجب پیشرفت کارها و حل تمامی مشکلات کشور است.</p>	<p>غیرانقلابی، و بی‌تحرک داشتیم؛ کارها یا متوقف مانده است، یا انحراف پیدا کرده است. این مسئله‌ای است که وجود دارد؛ یک اشکالی و یک ضعفی است که وجود دارد؛ باید مدیرانمان ان‌شاءالله پراگیزه‌تر باشند، کارآمدتر باشند، تلاش بیشتری را انجام بدهند، و به حول و قوه الهی همین‌جور هم خواهد شد. من به‌طور قاطع عرض می‌کنم که اگر مدیریت در بخش‌های مختلف کشور، متدین باشد، انقلابی باشد و کارآمد باشد، همه مشکلات کشور حل خواهد شد.</p>
<p>بیانات در دیدار مسئولان نظام</p> <p>۴/۱۶ ۱۳۹۳</p>	<p>۱- الزامات مدیریت جهادی</p> <p>۲- نتایج مدیریت جهادی</p>	<p>۱- تبادل نظرات و جلسات مشترک مدیران و مسئولان موجب هم‌افزایی و حل مشکلات است.</p>	<p>۱۰- *بنده توصیه مکرر می‌کنم به مسئولین محترم قوای سه‌گانه که جلساتشان را به‌طور مرتب داشته باشند؛ خیلی از مسائل در این جلسات مشترک حل می‌شود: جلسات دولت و مجلس، جلسات قوه قضائیه و دولت، جلسات قوه قضائیه و مجلس؛ این دیدارها، این تبادل نظرها، این استفاده از نظرات یکدیگر، موجب هم‌افزایی است. و مسئله‌ی مدیریت جهادی؛ این توصیه مربوط به همه است.</p>

<p>مفهوم مدیریت جهادی</p>	<p>مفهوم مدیریت جهادی</p>	<p>تشخیص و اتخاذ نوع ایستادگی در مقابل چالش‌های خصمانه</p>	<p>۱۱- *جهاد عبارت است از تلاشی که در مقابل یک دشمنی‌ای انجام می‌گیرد؛ هر جور تلاشی جهاد نیست. جهاد عبارت است از آن تلاشی که در برابر یک چالش خصمانه از سوی طرف مقابل صورت می‌گیرد؛ این جهاد است. آن وقت معنای مدیریت جهادی در اینجا این است که توجه بکنید که حرکت علمی کشور و نهضت علمی کشور و پیشرفت علمی کشور مواجه است با یک چالش خصمانه، که در مقابل این چالش خصمانه شما که مدیرید، شما که استاید، شما که دانشجو هستید، باید بایستید؛ این شد حرکت جهادی و مدیریت دستگاه؛ چه مدیریت دانشگاه، چه مدیریت وزارت، چه مدیریت هر بخشی از بخشهای گوناگون این عرصه عظیم، خواهد شد مدیریت جهادی.</p>
<p>بیانات در مراسم سالگرد رحلت امام خمینی (ره) ۱۳۹۳/۳/۱۴</p>	<p>۱- الزامات مدیریت جهادی ۲- نتایج مدیریت جهادی</p>	<p>۱- تحرک و تلاش، امید و انگیزه، اعتماد بنفس ملی ۲- عدم اختلافات و تعارض، تقویت انسجام و احیای خودباوری ملی همه گره‌ها را باز می‌کند.</p>	<p>۱۲- *چالش‌های درونی ما اینها است: سرگرم شدن به اختلافات در داخل کشور؛ اختلافات فرعی و اختلافات سطحی، ما را سرگرم بکنند، در مقابل هم قرار بدهد، تعارض به وجود بیاورد، ما را از مسائل اصلی و از خطوط اصلی غافل بکنند؛ این یکی از مصادیق آن چالش اصلی است که عرض شد. از دست دادن انسجام ملت از چالش‌های ما است. دچار شدن به تنبلی و بی‌روحیگی، دچار شدن به کم‌کاری، دچار شدن به یأس و ناامیدی، تصور اینکه ما نمی‌توانیم، تصور اینکه تا حالا نتوانستیم؛ نخیر، همان‌طور که امام فرمودند ما می‌توانیم، باید عزم داشته باشیم، عزم ملی و مدیریت جهادی می‌تواند همه این گره‌ها را باز کند. اینها همه، آن چالش‌های درونی ما است که باید با اینها مقابله کنیم.</p>

<p>دیدار با نمایندگان مجلس شورای اسلامی ۱۳/۴ ۱۳۹۳</p>	<p>الزامات مدیریت جهادی</p>	<p>جدتیت در مسئولیت‌ها، ترجیح دادن منافع ملی بر منافع شخصی و اولویت بندی کارها</p>	<p>۱۳- *این مدیریت جهادی مخصوص دولت نیست، شامل مجلس هم هست؛ طبعاً در حوزه کار مسئولیت خود مجلس، یعنی تقنین و نظارت که عمده‌ترین مسئولیت‌های مجلس است. این مسئولیت‌ها اگر به‌طور جدی، به‌دور از انگیزه‌های شخصی، به‌دور از هر چیزی جز انگیزه خدمت به مصالح کشور انجام بگیرد، بزرگ‌ترین کار جهادی است؛ کار جهادی یعنی این؛ انگیزه‌های گوناگون را نباید دخالت داد، اولویت‌ها را باید نگاه کرد.</p>
<p>بیانات در دیدار کارگران در گروه صنعتی مپنا ۱۰/۲/۱ ۱۳۹۳</p>	<p>۱- مفهوم مدیریت جهادی ۲- نتیجه مدیریت جهادی ۳- ویژگی و عامل مدیریت جهادی</p>	<p>۱- مدیریت جهادی، هویت ما، آینده ما و ترسیم کننده سرنوشت کشور است ۲- نتیجه مدیریت جهادی، پیشرفت اقتصادی، فرهنگی و رشد و تعالی و ارتقا و عدم حقارت کشور است. ۳- پشتکار، همت و توکل، تشویق نیروهای مستعد و عزم راسخ، خودباوری و اعتقاد به کمک الهی</p>	<p>۱۴- *عزم ملی و مدیریت جهادی» در سال ۹۳ به‌عنوان شعار مطرح می‌شود، اما این چیزی نیست که مربوط به سال ۹۳ باشد؛ این هویت ما است، این حیثیت ما است، این آینده ما است، این ترسیم‌کننده‌ی سرنوشت ما است. اگر عزم ملی بود، اگر مدیریت جهادی بود، اقتصاد هم پیشرفت میکند، فرهنگ هم پیشرفت می‌کند؛ و ملتی که اقتصاد پیشرفته داشته باشد و فرهنگ پیشرفته داشته باشد، در اوج قرار می‌گیرد و تحقیر نمی‌شود. امروز شما جوان‌های این کشور، فعالان این کشور و مدیران جهادی با ارزش، توانسته‌اید خودتان را به رتبه‌ی بالای ساخت نیروگاه‌های گازی- یعنی رتبه‌ی ششم دنیا برسانید... این خیلی مهم است. آن سال‌ها به ما می‌گفتند نمی‌شود، اما با پشتکار، با همت، با توکل به خدای متعال، با تشویق نیروهای با استعداد، با عزم راسخی که مدیران ما به کار بردند، این کار اتفاق افتاد. ۰۰۰۰ عامل مهم مدیریت جهادی عبارت است از خودباوری و اعتماد به نفس و اعتماد به کمک الهی.</p>

<p>بیانات معظم له در حرم رضوی ۱۱/۱ ۱۳۹۳</p>	<p>۱- ویژگی‌های مدیریت جهادی ۲- دستاورد(نتایج) مدیریت جهادی</p>	<p>۱- برخورداری از استعدادهای قوی، امکانات و ظرفیت- های زیاد ۲- حرکت به سمت اقتدار ملی</p>	<p>۱۵- *ما اولاً استعداد قوی شدن، زیاد داریم؛ امکانات و ظرفیت‌ها هم زیاد داریم؛ ملت ما به سمت اقتدار ملی هم راه افتاده است و راه زیادی پیموده است؛ من بر این اساس نقشه کلی سال ۹۳ را در این دو عنصر می‌بینم که در پیام اول سال عرض کردم: اقتصاد و فرهنگ با عزم ملی و با مدیریت جهادی</p>
<p>پیام نوروزی ۱۱۲/۲۹ ۹۲</p>	<p>۱- الزامات مدیریت جهادی ۲- نتایج مدیریت جهادی</p>	<p>۱- مسئولان باید با حمایت و کمک مردمی، توکل به خدای متعال و استمداد از توفیقات و تأییدات الهی، مجاهدانه وارد میدان عمل بشوند. ۲- پیشبرد درست کارها</p>	<p>۱۶- *مسئولین هم برای اینکه بتوانند کار را به‌درستی پیش ببرند، احتیاج به پشتیبانی مردم دارند. آنها هم بایستی با توکل به خدای متعال و با استمداد از توفیقات و تأییدات الهی و کمک مردمی، مجاهدانه وارد میدان عمل بشوند.</p>
<p>تبیین سیاست های اقتصاد مقاومته ی ۱۱۲/۲۰ ۹۲</p>	<p>۱- الزامات مدیریت جهادی ۲- نتایج مدیریت جهادی</p>	<p>۱- همت و تحرک مجاهدوار، هوشیاری، با برنامه علمی و قدرتمند. ۲- همت جهادی و مدیریت جهادی سبب پیشروی و تحقق کارهای بزرگ</p>	<p>۱۷- *رویکرد جهادی در این سیاست‌های(اقتصاد مقاومته) مورد ملاحظه قرار گرفته؛ همت جهادی، مدیریت جهادی. با حرکت عادی نمی‌شود پیش رفت؛ با حرکت عادی و احیاناً خواب‌آلوده و بی‌حساسیت نمی‌شود کارهای بزرگ را انجام داد؛ یک همت جهادی لازم است، تحرک جهادی و مدیریت جهادی برای این کارها لازم است. باید حرکتی که می‌شود، هم علمی باشد، هم پر قدرت باشد، هم با برنامه باشد، و هم مجاهدانه باشد.</p>

۸۴/۱/۱	۱- نتایج مدیریت جهادی	۱- رفع موانع و مشکلات و دستیابی به اهداف	*وقتی این ملت به هدف‌های خود دست پیدا خواهد کرد و مشکلات گوناگون را از سر راه خود برخواهدداشت که ایمان و جهاد در میان مسئولان به عنوان یک ارزش شناخته شود.
در حرم مطهر رضوی	۲- ویژگی‌های مدیریت جهادی	۲- ایمان و جهاد یک ارزش در میان مسئولان	

تجزیه و تحلیل مؤلفه اول: مفهوم مدیریت جهادی

در مورد مفهوم مدیریت جهادی ۳ گزاره احصا گردید که به‌طور خلاصه تبیین می‌گردد. مدیریت جهادی به معنای انضباط؛ پُرکاری، با تدبیر حرکت کردن، شب و روز نشناختن و دنبال کار را گرفتن است، در عین حال، تشخیص و اتخاذ نوع ایستادگی در مقابل چالش‌های خصمانه است. این هویت ما، حیثیت ما، آینده ما و ترسیم‌کننده سرنوشت ما خواهد بود.

تجزیه و تحلیل مؤلفه دوم: الزامات مدیریت جهادی

تلاش جهادی، باید عالمانه و مدبرانه، پرحجم و باکیفیت، توأم با انگیزه و روحیه جهادی، خستگی‌ناپذیری، بدون چشم‌داشت و انقلابی مداوم باشد. برای خدمت به بندگان خدا باید با نیت الهی و عواملی چون کارآمدی، تدین و انس با قرآن و دعا عجین گردد. از دیگر الزامات مدیریت جهادی، برخورداری از حمایت و کمک مردمی، تبادل نظر، تعامل و همکاری با سایر مدیران برای رفع موانع، توکل به خدا و استمداد در توفیق و تأییدات الهی در عرصه عمل و در عین حال جدیت در مسئولیت‌ها و ترجیح دادن منافع ملی بر منافع شخصی و همچنین اولویت‌بندی کارها با برنامه‌های علمی و قدرتمندانه است.

تجزیه و تحلیل مؤلفه سوم: ویژگی‌های مدیریت جهادی

از ویژگی‌های مدیریت جهادی، روحیه نقدپذیری از نقاط ضعف و منفی مجموعه مدیریتی تحت امر خود و تلاش برای اصلاح امور و در عین حال برخورداری از ایمان، پشتکار، عزم راسخ، همت، خودباوری، اعتماد به نفس ملی و حُسن ظن الهی است، البته شاخص‌های دیگری از جمله روحیه انقلابی‌گری، تشویق و به‌کارگیری نیروهای مستعد، امکانات و ظرفیت‌های موجود نیز می‌بایستی مدنظر باشد.

تجزیه و تحلیل مؤلفه چهارم: دستاوردهای (نتایج) مدیریت جهادی

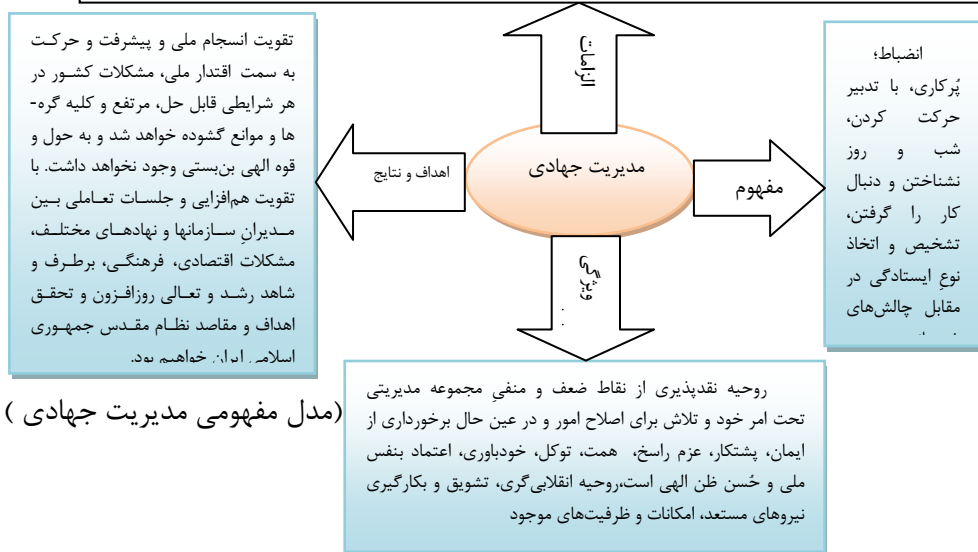
اگر مفاهیم، ملزومات، اصول و ویژگی‌های مدیریت جهادی به نحو مطلوبی مدنظر قرار گیرد، دستاوردهای حاصل بدین شرح محقق خواهد شد.

مشکلات کشور در هر شرایطی قابل حل، مرتفع و کلیه گره‌ها و موانع گشوده خواهد شد و به حول و قوه الهی بن‌بستی وجود نخواهد داشت. با تقویت هم‌افزایی و جلسات تعاملی بین مدیران سازمان‌ها و نهادهای مختلف، مشکلات اقتصادی، فرهنگی، برطرف و شاهد رشد و تعالی روزافزون و تحقق اهداف و مقاصد نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران خواهیم بود. همچنین تقویت انسجام ملی و پیشرفت و حرکت به سمت اقتدار ملی را به حول و قوه الهی نظاره‌گر خواهیم شد.

مدل مفهومی مدیریت جهادی

با توجه به تحلیل محتوای کیفی که در قالب جدول‌های بالا از مدیریت جهادی، تعداد چهار مؤلفه شامل مفهوم مدیریت جهادی با سه مورد فراوانی، الزامات مدیریت جهادی با ۱۰ مورد فراوانی، ویژگی‌های مدیریت جهادی با شش مورد فراوانی و نتایج مدیریت جهادی با ۱۳ فراوانی احصا گردید، ارتباط بین مؤلفه‌ها نیز به شرح زیر ارائه می‌گردد.

تلاش جهادی، باید عالمانه و مدیرانه، پرحجم و با کیفیت، توأم با انگیزه و روحیه جهادی، خستگی‌ناپذیری، بدون چشم‌داشت و انقلابی مداوم باشد. خدمت به بندگان خدا با نیت الهی و عواملی چون کارآمدی، تدین و انس با قرآن و دعا، برخورداری از حمایت و کمک مردمی، تبادل نظر، تعامل و همکاری با سایر مدیران برای رفع موانع، توکل به خدا و استمداد در توفیق و تأییدات الهی در عرصه عمل و در عین حال جدیت در مسئولیت‌ها و ترجیح دادن منافع ملی بر منافع شخصی و همچنین اولویت‌بندی کارها با برنامه‌های علمی و قدرتمندانه

(مدل مفهومی مدیریت جهادی)

بحث و نتیجه‌گیری

آنچه که در بررسی پیشینه‌ها از مدیریت جهادی حاصل شد، ابتدا به فرهنگ جهادی اشاره شد که می‌توان استنباط کرد، اگر انگیزه و روحیه جهادی در تک‌تک افراد و در روح کل جامعه نهادینه شود، مدیریت جهادی نیز به تبع آن بروز خواهد کرد. از آنجایی که نیروی انسانی به عنوان سرمایه اصلی در جامعه و نیروهای مسلح از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، ضرورت پرداختن و توجه جدی و کاربردی به مؤلفه‌های احصا شده از مدیریت جهادی از منظر امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در ابعاد مختلف برای پویایی و ارتقای موفقیت و بهره‌وری در سطح کشور امری ضروری است. اگر انضباط، پُرکاری، تدبیر، شب و روز شناختن و به جد دنبال کار را گرفتن؛ سرلوحه مدیران کشورمان باشد و توأم با انگیزه و روحیه جهادی برای خدمت به بندگان خدا با نیت الهی وارد عرصه خدمت شوند و منافع ملی را بر منافع شخصی ترجیح دهند، بدون شک مشکلات کشور در تمام زمینه‌های اقتصادی، فرهنگی، سیاسی، نظامی و علمی

در هر شرایطی قابل حل، مرتفع و کلیه گره‌ها و موانع گشوده خواهد شد و به حول و قوه الهی هیچ بن‌بستی وجود نخواهد داشت؛ روزبه‌روز شاهد رشد و تعالی روزافزون و تحقق اهداف و مقاصد نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران خواهیم بود. البته مدیران جهادی باید از ایمان، پشتکار، عزم راسخ، همت، توکل، خودباوری، اعتمادبه‌نفس ملی، حُسن ظن الهی و روحیه انقلابی‌گری نیز برخوردار باشند و نیروهای مستعد، دلسوز و متعهد نظام مقدس ج.ا.ا. به انزوا کشانده نشوند و نشاط و انگیزه و روحیه جهادی، جایگزین هرگونه یأس و ناامیدی گردد. در این صورت، مدیران جهادی می‌توانند در بهینه‌سازی وضعیت فعلی برای رسیدن به وضعیت مطلوب مدیریت نقش بسزایی داشته باشند. مفهوم مدیریت جهادی از ۳ مورد فراوانی، الزامات مدیریت جهادی از ده مورد فراوانی، ویژگی‌های مدیریت جهادی از ۶ مورد فراوانی و نتایج مدیریت جهادی از ۱۳ مورد فراوانی برخوردار است. در مجموع مؤلفه‌های نتایج مدیریت جهادی و الزامات مدیریت جهادی از ۳۲ مورد فراوانی، دارای بالاترین میزان فراوانی هستند. بین مؤلفه‌های مدیریت جهادی، ارتباط و تعامل فزاینده و هم‌افزایی وجود دارد که منجر به نتایج مطلوب و رضایت‌بخش می‌گردد. نتیجه تحقیق و تحلیل محتوای (توصیفی - استنباطی) پس از اخذ نظر نهایی و اعمال اصلاحات به تأیید ۵ نفر از خبرگان به روش دلفی نیز رسید.

پیشنهادها

با توجه به یافته‌های تحقیق، پیشنهادهای راهبردی و کاربردی به شرح زیر ارائه می‌گردد.

الف- جذب و گزینش نیروهای ارزشی، انقلابی و جهادی برای تصدی مدیریت‌های راهبردی
از مهم‌ترین و اصلی‌ترین کار در هر سازمانی، جذب و گزینش نیروهای ارزشی، انقلابی و جهادی برای تصدی مدیریت‌های راهبردی است تا بتوانند با روحیه جهادی، پرکاری و عدم احساس خستگی، انضباط ظاهری و معنوی، با استفاده از نیروهای انسانی لایق و شایسته موردنیاز، اهداف سازمانی را به نحو مطلوبی تأمین نمایند.

ب- جهاد اکبر و جهاد با نفس

یکی از ارکان اصلی و اساسی برای مدیران راهبردی، مبارزه با هوای نفس تحت عنوان «جهاد اکبر» است؛ به‌نحوی که اساس و پایه اصلی فرهنگ جهادی و مدیریت جهادی، جهاد با نفس است که بزرگ‌ترین و بالاترین جهاد در راه سازندگی خویش است؛ یعنی اگر مانتوانیم بر خودمان مدیریت کنیم، نمی‌توانیم بر محیط و فرهنگ سازمانی خود نیز مدیریت کنیم. افرادی

که از اداره کردن خودشان عاجز هستند یقیناً نمی‌توانند دیگران را اداره و مدیریت کنند.

ج- تأکید بر وجود صداقت، امانتداری، وفاداری و ولایت مداری در مدیران راهبردی

مدیران هر سازمانی به خصوص مدیران راهبردی و ارشد؛ بایستی افرادی صادق و معتقد به مبانی اخلاق اسلامی و ولایت مطلقه فقیه و علاقه‌مند به نظام و انقلاب و رهبری باشند، و خدمت تحت لوای فرماندهی معظم کل قوا^(مد ظله‌العالی) را از افتخارات قلبی خود بدانند و فرمایشات ایشان را همواره فصل الخطاب در تمامی زمینه‌ها بدانند. خدمت صادقانه در راستای پیشبرد اهداف سازمان را به‌عنوان یک امانت الهی سرلوحه کار خود قرار داده و در نهایت صداقت و امانت‌داری به انجام مأموریت‌های محوله همت بگمارند.

د- رعایت موازین شرعی و قانونی در همه امور

با عنایت به نوع مأموریت، رعایت موازین شرعی و قانونی به عنوان رکن اساسی محسوب می‌شود و هر گونه سهل‌انگاری و اغماض در این حوزه، سبب تضييع حقوق همکاران و همچنین موجب بروز مشکلات سازمانی می‌شود؛ بنابراین مدیران جهادی و به خصوص مدیران راهبردی می‌بایستی از انجام هر گونه موارد خلاف شرع و قانون پرهیز نمایند و خود و کارکنان تحت امر خود را ملزم به رعایت قوانین شرعی و قانونی در انجام مأموریت‌های محوله بدانند.

و- دلسوزی و خستگی ناپذیری

مدیران جهادی و مدیران راهبردی، می‌بایست با علاقه‌مندی به انجام مأموریت‌ها، با دلسوزی و احساس مسئولیت مستمر، امور عقب افتاده و جاری را پیگیری، و در این خصوص کارها را با جدیت و توان مضاعف دنبال کنند. همچنین با احساس مسئولیت و حسن نیت با روحیه‌ای جهادی وظایف خود را به نحو مطلوبی انجام دهند.

ه- نهادینه‌شدن روحیه و فرهنگ جهادی در مدیران جهادی

زمانی روحیه جهادی برای مدیران راهبردی و کلان کشور، حاکم خواهد شد که روحیه و فرهنگ جهادی در اعماق دل مدیران رسوخ کند؛ سپس با اعتقاد و یقین در سنگر مدیریت و اداره امور کشور وارد میدان شوند و برای خدمت به ملت و کشور سر از پا نشناسند و در سنگر خدمت بر ملت و کشور از همدیگر پیشی بگیرند.

ی- وجود فضای صمیمیت و تعامل و همکاری

از ابتکارات و توانمندی‌های مدیر راهبردی و جهادی، ایجاد فضای دوستی، صمیمیت و همکاری بین مدیران و کارکنان تحت‌امر خود است. انجام امور محوله، جز در فضایی صمیمی و با همدلی و همکاری تمامی کارکنان و مدیران، امکان‌پذیر نیست. بنابراین کارکنان ضمن لحاظ نمودن شرایط و ضوابط قانونی و شرعی، مأموریت‌های محوله را در فضایی دوستانه و با این نگرش که نتیجه کار متوجه کل مجموعه خواهد بود، هر کدام خود را موظف به انجام کار به نحو احسن و توأم با رعایت حُسن اخلاق و در محیطی صمیمی و بدون ایجاد تنش بدانند و در صورت نیاز با همفکری و همدلی مشکلات را مرتفع و مأموریت را به سرانجام برسانند. با احساس مسئولیت همگانی؛ اعم از مدیران و کارکنان و با تقویت هم‌افزایی و جلسات تعاملی بین مدیران سازمان‌ها و نهادهای مختلف، مشکلات اقتصادی، فرهنگی و... برطرف و به طور قطع و یقین شاهد رشد و تعالی روزافزون و تحقق اهداف و مقاصد نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران خواهیم بود.

فهرست منابع

قرآن کریم

نهج البلاغه

تدابیر و سخنرانی‌های حضرت امام خمینی (رحمت‌الله علیه)

تدابیر و سخنرانی‌های امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

ابراهیمی، سیدحسین (۱۳۹۴)، مؤلفه‌های فرماندهی مطلوب نظامی، تهران، نشر نی.

الماسی، محسن (۱۳۸۶)، آسیب‌شناسی و ارزیابی فرهنگ و مدیریت جهادی، انتشارات دومین همایش ملی فرهنگ جهادی.

ارحامی، موسی (۱۳۹۶)، مدیریت جهادی بر اساس اندیشه‌های مدیریتی فرماندهی معظم کل قوا (مدظله‌العالی) در کارایی مأموریت‌های محوله ساحفاجا، تهران، دافوس (در حال ارزیابی).

جاجرمی‌زاده، محسن (۱۳۸۸)، نقش مدیران جهادی در ترویج و توسعه فرهنگ و مدیریت جهادی، تهران، ناجا.

حرعاملی، محمدبن‌حسن، ترجمه صالح ابوالقاسمی، حمید (۱۳۹۳)، جهاد با نفس، قم، انتشارات پیام

مقدس

خارکوهی، غلامرضا (۱۳۹۳)، فرهنگ جهادی از اندیشه امام خمینی (ره)، سایت راسخون.

دستغیب، عبدالحسین (۱۳۹۰)، تقوی، دفتر انتشارات اسلامی حوزه علمیه قم.

رشیدزاده، فتح الله (۱۳۹۳)، فرماندهی و مدیریت جهادی در اندیشه فرماندهی معظم کل قوا، تهران، فارابی.

شمشیری، مهدی (۱۳۹۵)، جایگاه مدیریت جهادی در تحقق الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، تهران، نهجا. شمشیری، مهدی؛ دانش تبار، بهمن (۱۳۹۶)، جایگاه مدیریت جهادی در الگوی مطلوب فرماندهی نظامی، تهران، نهجا.

صالحی، احمد (۱۳۹۴)، چگونگی بسط و گسترش فرهنگ جهادی در سازمان‌های اطلاعاتی و امنیتی، تهران، بینا.

صفایی حائری، رضا (۱۳۷۹)، شاخص‌ها و نشانه‌های وجدان‌کاری معیاری برای ارزیابی مدیر جهادی، تهران، نشر کوثر.

فیروزآبادی، حسن (۱۳۹۰)، از جهاد تا جهاد، تهران، انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی (دعا).

قائدی، علی؛ مشرف، جوادی (۱۳۹۲)، فرهنگ سازمانی حاصل از مدیریت جهادی (مطالعه موردی جهادسازندگی در دفاع مقدس، تهران، دانشگاه آزاد.

موحدی، خسرو (۱۳۸۶)، مدیریت جهادی تجربه‌ای موفق در جمهوری اسلامی ایران، اولین همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی، تهران.

مرتضوی، سید مجتبی (۱۳۹۴)، فرماندهی مطلوب نظامی، تجلی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، اصفهان، دانشگاه آزاد.

محمود زاده، علی (۱۳۸۸)، واکاوی و بازشناسی فرهنگ و مدیریت جهادی، نشر دفتر نماینده ولی فقیه.

محمدیان، یدالله و همکاران (تابستان ۱۳۹۳)، طراحی الگوی فرهنگ جهادی یکی از نهادهای انقلابی اسلامی، دو فصلنامه پژوهش‌های مدیریت منابع انسانی، سال نهم، شماره ۲.

نوربخش، حامد (۱۳۹۶)، بررسی نقش ابعاد مدیریت جهادی بر عملکرد کارکنان (با اتکاء بر اندیشه‌های مقام معظم رهبری) تهران، دانشگاه آزاد.

ناصرپور، صادق؛ ذاکری قزآنی، زهرا (۱۳۹۴)، تأثیر مدیریت جهادی بر اثربخشی سازمان در سه بعد رهبر، پیرو و زمینه، تهران، پیام نور.

www.khamenei.ir

leader.ir

www.rasekhoon.net

abkezendege92.blogfa.com